

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากการที่ประเทศไทย ได้เริ่มมีการดำเนินงานด้านสตรีอย่างชัดเจนในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 – 2519) และต่อมาก็ได้มีการจัดทำแผนพัฒนาสตรีฉบับแรกขึ้น คือ แผนพัฒนาสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2525– 2544) ซึ่งได้ใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนพัฒนาสตรีระยะยาว 5 ปี ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 – 2529) และฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 – 2534) ในการส่งเสริมงานด้านสตรีของไทยในปี พ.ศ. 2518 ได้สอดคล้องกับที่สหประชาชาติจัดประชุมระดับโลกครั้งที่ 1 ให้เป็นปีสตรีสากล โดยมีการประชุมที่ประเทศเม็กซิโก และได้จัดให้ในปี พ.ศ. 2519 – 2528 เป็นทศวรรษสตรีเพื่อความเสมอภาค การพัฒนา และสันติภาพ เพื่อให้ทั่วโลกตระหนักถึงความสำคัญของสตรี และเพื่อให้แต่ละประเทศสนใจในการพัฒนาสตรีมากขึ้น

ต่อมาในปี พ.ศ. 2523 องค์การสหประชาชาติได้จัดการประชุมระดับโลกครั้งที่ 2 ที่กรุงโคเปนเฮเกน เพื่อทบทวนและประเมินความก้าวหน้าการดำเนินงาน ตามข้อเสนอแนะจากการประชุมระดับโลกในปี 2518 จากการประชุมดังกล่าว เป็นที่ยอมรับกันว่า การดำเนินงานด้านพัฒนา และการพัฒนาสตรียังไม่มีความก้าวหน้าเท่าที่ควร เพราะสตรีแม้จะมีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา แต่ก็เป็นผู้ด้อยโอกาสทางสังคมและเศรษฐกิจ และต่อมาในปี 2528 ก็ได้มีการประชุมในระดับโลกครั้งที่ 3 ที่กรุงไนโรบี ประเทศเคนยา เพื่อประเมินความก้าวหน้าในการดำเนินงานด้านสตรีทุกระดับ และกำหนดกลยุทธ์ในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย โดยเน้นการจัดตั้งองค์กรระดับชาติในการดำเนินงานด้านสตรี การจัดสรรทรัพยากรเพื่อการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสตรีทุกระดับ ทุกภาคการพัฒนา และทุกพื้นที่การออกกฎหมายที่ส่งเสริมให้สตรีมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาอย่างเต็มที่ การจัดทำรายงานสถิติหญิงชายการพัฒนา ระบบข้อมูล และการส่งเสริมการวิจัย ตลอดจนการพัฒนากลไก การติดตามประเมินผล (UN-The Nairobi Forward Looking Strategies for the Advancement of Women 1984 อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, บัณฑิตศึกษา, สาขาคอนกรีตศาสตร์, 2545)

ในการประชุมระดับโลกว่าด้วยเรื่องสตรีครั้งที่ 4 ที่กรุงปักกิ่ง ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนในปี พ.ศ. 2538 ได้พูดถึงแผนปฏิบัติการเพื่อความก้าวหน้าของสตรี ซึ่งได้กำหนดให้รัฐบาลและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีนโยบายที่จะนำมติหญิงชายสู่การพัฒนาระยะหลัก คือ การกำหนดบทบาท การครอบครอง การเข้าถึงงานหรือรายได้ การควบคุมทรัพยากรต่างๆ

สำหรับประเทศไทยได้จัดทำแผนพัฒนาสตรี ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) กำหนดวิสัยทัศน์สตรีที่พึงประสงค์ ให้สตรีทุกคนได้พัฒนาอย่างเต็มศักยภาพในทุกด้าน สามารถพึ่งพาตนเองได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดี อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขตลอดทุกช่วงอายุ มีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาและตัดสินใจในทุกด้านทุกระดับ ได้รับการคุ้มครองจากครอบครัว ชุมชนและสังคม และได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาคกับชาย รวมทั้งได้รับประโยชน์จากการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ และละเอียดอ่อนในเรื่องมติหญิงชาย โดยกำหนดวัตถุประสงค์ของแผนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และศักยภาพสตรีทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความถนัด สังคมและจิตใจ ขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ทั้งทางนิตินัย และพฤตินัย ให้สตรีได้รับการคุ้มครองทุกด้านในฐานะที่มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เท่าเทียมบุรุษ และส่งเสริมให้สตรีมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง รวมทั้งการพัฒนาสันติสุขในครอบครัว ประเทศ และประชาคมโลก (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ, 2545, น. 3)

แนวทางในการนำสตรีเข้าสู่การพัฒนามีจุดเน้นใน 4 ด้าน (Moser, 1993, pp. 62-79) ได้แก่

1. การสร้างความเป็นธรรมแก่สตรี ในแนวคิดนี้ยอมรับว่าสตรีมีสถานภาพที่ด้อยกว่าชาย และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนา โดยมีภาระ 3 ทาง คือ ทำงานบ้าน เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของสมาชิกในครัวเรือน ทำงานสร้างรายได้แก่ครอบครัว และทำกิจกรรมเพื่อชุมชนหรือสังคม จึงมุ่งหาทางที่จะยกสถานภาพของสตรี ผ่านมาตรการทางกฎหมายและมาตรการอื่นๆ ที่เป็นการดำเนินการจากระดับบนสู่ระดับล่าง เพื่อให้มีอำนาจในการตัดสินใจทางเศรษฐกิจและการเมือง และลดความไม่เท่าเทียมระหว่างหญิงชายลง แนวคิดนี้ไม่ได้รับความนิยมจากรัฐบาลของประเทศต่างๆ เท่าใดนัก เนื่องจากเกี่ยวข้องกับการปรับโครงสร้างอำนาจระหว่างหญิงและชายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

2. การจัดความยากจนแก่สตรี เป็นแนวคิดที่ยอมรับบทบาทการผลิตเชิงเศรษฐกิจของสตรีและมองว่าความยากจนของสตรีเป็นปัญหาอันเนื่องมาจากการด้อยพัฒนา และการถูกกดขี่ ความยากจนของสตรีและสถานภาพที่ด้อยกว่าชาย เป็นผลมาจากการไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน

ไม่มีเงินทุน และถูกกีดกันจากตลาดแรงงาน จึงมุ่งเพิ่มผลิตภาพของสตรีที่มีรายได้ต่ำเพื่อบรรเทาความยากจน และส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างสมดุล โดยส่งเสริมการจ้างงานและเพิ่มทางเลือกในการสร้างรายได้แก่สตรียากจนให้เข้าถึงทรัพยากรในการผลิตมากขึ้น แนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่ได้รับความนิยมสูงสุดในกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน

3. การเพิ่มความมีประสิทธิภาพของสตรี เป็นแนวทางที่กำลังได้รับความนิยมอยู่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงทศวรรษ 1980 เป็นช่วงที่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจทั่วโลก ประเทศต่างๆ มีความจำเป็นต้องเร่งปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจให้สามารถฝ่าฟันวิกฤตไปได้ สตรีจึงตกเป็นหนึ่งในกลุ่มเป้าหมายที่รัฐจะต้องเพิ่มประสิทธิภาพด้วย โดยส่งเสริมให้สตรีมีส่วนร่วมในกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจมากที่สุด แนวทางนี้ไม่สนใจผลกระทบที่สตรีจะได้รับจากการที่ต้องแบกรับภาระมากขึ้นอันเนื่องมาจากการลดการจัดสรรงบประมาณ ทรัพยากร และบริการจากรัฐเพื่อปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ โดยมีความเชื่อว่า ถึงอย่างไรก็ตาม สตรีจะยังคงทำงานในครัวเรือน เช่น เลี้ยงดูเด็ก เก็บฟืน ทำอาหาร และดูแลผู้ป่วย เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของสมาชิกในครอบครัวต่อไป

4. การเพิ่มพลังอำนาจในแก่สตรี เป็นแนวทางล่าสุดที่สตรีในโลกที่สามให้การยอมรับ แนวทางนี้มีจุดหมายเพื่อสร้างพลังอำนาจให้แก่สตรีให้พึ่งพาตนเองได้มากขึ้น โดยเชื่อว่าความด้อยสถานภาพของสตรีไม่ได้เกิดจากผู้ชายเท่านั้น แต่เป็นการกดขี่จากประเทศเจ้าอาณานิคมและลัทธิอาณานิคมในรูปแบบใหม่ แนวคิดนี้ยอมรับบทบาท 3 ด้านของสตรี ได้แก่ การทำงานบ้าน ทำงานสร้างรายได้แก่ครอบครัว และทำกิจกรรมเพื่อชุมชน/สังคม โดยแนวคิดนี้มุ่งที่จะตอบสนองความต้องการที่จะนำไปสู่การยกสถานภาพของสตรีโดยอ้อมด้วยโครงการต่างๆ ที่ตอบสนองความต้องการเฉพาะหน้าของสตรี การเข้าถึงพลังอำนาจ คือการที่สตรีได้รับการยอมรับ สามารถเข้าถึง ควบคุม และใช้ทรัพยากรโดยเสมอภาคกับชาย และเนื่องจากสตรียังเผชิญอุปสรรคในการเข้าถึงพลังอำนาจ จึงจำเป็นที่จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับสตรีเพื่อพัฒนาพลังอำนาจในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ

แนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจในตนเอง (Empowerment) ได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดยุคหลังสมัยใหม่ (Postmodern) ที่ได้เปิดโลกทัศน์ และมุมมอง การปฏิบัติงานของนักสังคมสงเคราะห์ในปัจจุบัน ให้มองเห็นแนวทางในการปฏิบัติงานที่มุ่งเน้นการสร้างพลังอำนาจ (Empower) ให้กับผู้ใช้บริการ โดยผ่านการมีส่วนร่วมในรูปแบบต่างๆ มีผลทำให้ความรู้หรือแนวทางด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ได้ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้าแบบ

ตายตัวว่าจะทำอะไร อย่างไร อีกต่อไปแล้ว เนื่องจากผู้ใช้บริการได้เริ่มค้นหาตัวเองเกี่ยวกับที่ทาง และอำนาจในการตัดสินใจด้วยตนเองในสถานการณ์ต่างๆ ได้ ซึ่งการทำให้ผู้ใช้บริการได้เริ่มกลับมาค้นหาตัวเอง จะทำให้เกิดพลังอำนาจ ในการกำหนดชีวิตและวิถีทางตัวเอง ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง และความรู้เกี่ยวกับตนเองมากขึ้น เป็นการสร้างพลังอำนาจ

จากการที่สังคมไทยได้พัฒนาประเทศโดยใช้เศรษฐกิจนำหน้าสังคม มีผลทำให้การดำรงชีวิตของคนในประเทศเปลี่ยนแปลงไป การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีต่างๆ เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของประชาชนมากขึ้น กระแสวัฒนธรรมตะวันตกได้ส่งผลให้คนไทยมีความต้องการทางด้านวัตถุ นิยมความสะดวกสบาย โดยละเลยมิติทางด้านจิตวิญญาณ และต่อค่านิยมทางจริยธรรมและศาสนา ทำให้เกิดปัญหาสังคมมากมาย ตั้งแต่ครอบครัวแตกแยก เด็กเร่ร่อน ยาเสพติด และการขายบริการทางเพศ ปัญหาเรื่องสตรีที่อยู่ในงานบริการทางเพศ เป็นปัญหาที่มีมานานแล้ว และเมื่อประเทศไทยพบกับภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ ก็ยิ่งส่งผลให้มีแนวโน้มการขายตัวของสตรีที่จะเข้าสู่อาชีพบริการทางเพศมากขึ้น และความซับซ้อนมากขึ้นด้วย โดยเฉพาะเมืองพัทยาที่เป็นเมืองท่องเที่ยว มีแหล่งบันเทิงมากมาย มีนักท่องเที่ยวทั้งไทยและต่างประเทศเข้ามาเที่ยวที่พัทยาเป็นจำนวนมากทุกปี สตรีหลายคนมาหางานทำ ทั้งงานก่อสร้างและงานทางภาคบริการต่างๆ โดยเฉพาะงานด้านบริการทางเพศ ทั้งแบบเปิดเผย และแบบแอบแฝง เพราะว่าพัทยาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จักของคนทั่วโลก ว่าเป็นแหล่งบันเทิงของคนกลางคืน

ภาพพจน์ของสตรีที่การขายบริการทางเพศ มักจะได้รับการดูถูกเหยียดหยาม ได้รับการประณามและการตีตราจากสังคมว่าเป็นหญิงชั่ว เป็นพวกที่ชอบความสบายไม่ชอบทำงานหนัก ทำให้ศีลธรรมและสังคมเสื่อมถอย เป็นแหล่งเพาะเชื้อโรค ถูกเบียดขับจากสังคมและถูกเลือกปฏิบัติทั้งในการหางานทำ และการเข้าสังคม

ทำให้สตรีที่อยู่ในธุรกิจการบริการทางเพศมีความกลัวต่อการถูกประณามตีตราจากสังคม พวกสตรีเหล่านี้มักมีโลกเป็นของตัวเอง ไม่ค่อยสูงส่งกับใคร รวมทั้งมีความรู้สึกต่อตนเองในแง่ลบ ไม่มีความมั่นใจในตนเอง เกิดความรู้สึกแปลกแยกจากสังคม ขาดความเป็นตัวของตัวเอง อยู่ในสภาวะที่ไร้อำนาจ และอยู่ชายขอบของสังคม (อภิญา เวชชัย และ กิติพัฒน์ นนทบุรีมະดุลย์, 2546, น. 101-102)

ดังนั้นในการจัดสวัสดิการสังคมให้กับสตรีเหล่านี้ให้ได้ตระหนักถึงการมีพลังอำนาจในตนเองได้คือ การสนับสนุนทางสังคม

กระบวนการเสริมสร้างเพื่อให้เกิดพลังอำนาจในตนเองของสตรี ได้นำเอาแนวคิดการสนับสนุนทางสังคม (Social Support) หมายถึงการที่บุคคลในสังคมได้รับความรัก ความเอาใจใส่ เห็นคุณค่าหรือได้รับการยกย่อง มีความผูกพันซึ่งกันและกัน มีความรู้สึกเป็นส่วนร่วมในสังคมเดียวกัน มีการให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ เช่น การให้คำแนะนำ การให้สิ่งของ การประเมิณ เพื่อให้ปรับปรุงดีขึ้น การให้ความช่วยเหลือโดยมาเป็นแรงงาน ให้เวลา ความคิดเห็น ให้ข้อมูลข่าวสาร การสนับสนุนทางสังคมมีผลต่อภาวะจิตใจ อารมณ์ มีขอบเขตครอบคลุมทั้งการให้และการรับจากบุคคลในครอบครัว เช่น บิดา มารดา ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง เพื่อนบ้าน เพื่อนที่ทำงาน ครูอาจารย์ คนในชุมชน บุคลากรในวิชาชีพต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน (วันทนี วาสิกะสิน และคณะ, 2547, น. 99)

การสนับสนุนทางสังคม (Social Support) ให้กับสตรีที่อยู่ในธุรกิจการบริการทางเพศ เป็นแนวทางที่จะช่วยให้สตรีเหล่านี้ ได้มีความรู้สึกถึงโอกาสเข้ามาในสังคมได้อีกครั้งหนึ่ง มีความรู้สึกถึงพลังอำนาจและศักยภาพที่มีอยู่ สามารถพึ่งพาตนเองได้ และตระหนักในศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นมนุษย์ มีความรู้สึกกับตนเองในด้านดี มีความกระตือรือร้น มีแรงจูงใจภายในที่จะเลือกทำตามสิทธิที่ตนมีอยู่ในฐานะเป็นพลเมือง เป็นมนุษย์ที่มีชีวิต และจิตวิญญาณ ไม่ใช่เป็นเพียงวัตถุ (Object) หรือสินค้าที่สามารถแลกเปลี่ยนได้ แต่มีความเป็นอัตวิสัย (Subject) มีสิทธิที่จะเรียกร้อง และที่จะเข้าถึงบริการต่างๆ ที่ควรได้รับในฐานะเป็นพลเมืองของประเทศ

ด้วยเหตุนี้อาจสรุปได้ว่า ในการจัดกระบวนการเสริมสร้างให้เกิดพลังอำนาจในตนเองของศูนย์ธารชีวิต (เพื่อสตรี) ให้กับสตรีที่อยู่ในธุรกิจการบริการทางเพศ ที่จะทำให้อสตรีเหล่านี้ได้มีพลังอำนาจในตนเองนั้น ทางศูนย์ธารชีวิตได้ใช้การสนับสนุนทางสังคม (Social Support) (Jacobson, 1986, p. 252) ในกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจในตนเอง ที่ได้จัดออกเป็น 3 ประเภทได้แก่

1. การสนับสนุนทางด้านอารมณ์ (Emotional Support) คือการเป็นผู้ร่วมเดินทาง ให้คำแนะนำปรึกษา ให้ความเป็นเพื่อนกับสตรี ให้การยกย่อง ให้ความรัก ความเอาใจใส่ เพื่อให้สตรีได้เกิดความสุขสบายใจ

2. สนับสนุนทางด้านสติปัญญา (Cognitive Support) ที่อยู่ในรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้การสอนภาษา และวิชาชีพ การให้ความรู้เรื่องสิทธิ กฎหมาย อันเป็นการให้ข้อมูลข่าวสาร คำแนะนำที่จะช่วยให้สตรีได้เกิดความเข้าใจในสิ่งต่างๆ มีความรู้เท่าทันจนสามารถนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิต

3. การให้การสนับสนุนทางด้านสิ่งของหรือบริการต่างๆ (Material Support) หมายถึง การช่วยเหลือสตรีด้วยสิ่งของ เงินทุน และบริการต่างๆ ที่จะช่วยแก้ปัญหาได้

การสนับสนุนทางสังคม เป็นการเปิดโอกาสให้สตรีที่อยู่ในภาวะยากลำบาก ได้ก้าวออกมาจากมุมมืด ด้วยความมั่นใจในพลังอำนาจที่ตนมีอยู่ ในทุกกิจกรรมของศูนย์ธารชีวิต (เพื่อสตรี) ได้เน้นการเข้ามามีส่วนร่วมของสตรีในการร่วมคิด วางแผน ลงมือปฏิบัติ และ ประเมินผล โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้บรรดาสตรีที่มาใช้บริการจากทางศูนย์ธารชีวิต (เพื่อสตรี) ได้มีความรู้สึก ว่าพวกเรามีสิทธิที่จะมีพื้นที่ทางสังคมให้พวกเขายืนอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี และมีคุณค่า อันจะนำไปสู่ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรมที่เหมาะสม เป็นการเสริมสร้างพลังอำนาจในตนเองในการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีศักดิ์ศรี พร้อมทั้งมีโอกาส และมีทางเลือกในการประกอบอาชีพอื่นๆ ต่อไป หลังจากที่ได้เพิ่มทักษะทางด้านวิชาชีพแล้ว

มูลเหตุจูงใจในการศึกษา

ศูนย์ธารชีวิต เป็นองค์กรเอกชน และองค์กรทางศาสนา อยู่ภายใต้การดำเนินงานของ คณะศรีชุมพาบาล ที่เป็นนักบวชหญิงสังกัดนิกายโรมันคาทอลิก ได้ดำเนินงานในการให้ความช่วยเหลือผู้ที่อยู่ชายขอบของสังคม โดยเฉพาะบรรดาเด็ก และสตรีที่อยู่ในธุรกิจการท่องเที่ยวทางเพศ ของเมืองพัทยา ศูนย์ฯ ได้เปิดดำเนินการมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1988 จนถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า 17 ปี ที่ทางศูนย์ธารชีวิตได้จัดโครงการเสริมสร้างพลังอำนาจให้กับสตรีที่ทำงานด้านบริการทางเพศ โดยทางศูนย์ฯ ได้ตระหนักอยู่เสมอว่าผู้ที่อยู่ชายขอบของสังคมนั้นมักเข้าไม่ถึงสวัสดิการสังคม อีกทั้งยังถูกเบียดขับออกจากสังคมด้วย พวกเขาต้องอยู่อย่างโดดเดี่ยว และได้รับการตีตราจากสังคมว่าเป็นคนชั่ว แต่ทางคณะศรีชุมพาบาลที่ได้ก่อตั้งศูนย์ธารชีวิต ได้เห็นความสำคัญกับศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ดังนั้นในการทำงานของบรรดาซิสเตอร์ เจ้าหน้าที่ และอาสาสมัครของศูนย์ธารชีวิตจึงเน้น "คน" เป็นศูนย์กลาง ดังปรัชญาของศูนย์ฯที่ว่า "บุคคลเดียว มีค่ามากกว่าโลกทั้งโลก" (One person is of more value than the whole world) (Good Shepherd Sisters, 1992, p. 7)

จากการที่ประเทศไทยได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวและได้ประกาศในปี พ.ศ. 2523 และ พ.ศ. 2530 เป็นปีแห่งการท่องเที่ยว ทำให้ประเทศไทยเป็นที่รู้จักไปทั่วโลก รายได้จากการท่องเที่ยวไหลเข้ามาเป็นอันดับหนึ่งแทนการส่งออกข้าว ชาวต่างประเทศต่างมุ่งเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวสำคัญๆ ของไทยเช่น กรุงเทพฯ เชียงใหม่ เกาะสมุย ภูเก็ต และพัทยา การท่องเที่ยวกับการค้าประเวณี

เกี่ยวพันกันอย่างแยกไม่ออก จนประเทศไทยได้ชื่อว่า "ช่องของโลก" มีการขยายตัวของทัวร์ที่มาจาก การเข้ามาของนักท่องเที่ยวจากทั่วทุกมุมโลก มีการจัดทัวร์รูปแบบใหม่ที่รวมค่าบริการทางเพศไว้ด้วย ที่เรียกกันว่า "เช็ททัวร์" เพื่อเป็นการดึงดูดความสนใจ และพัทยาก็เป็นเหมือนแหล่งผลิตขนาดใหญ่ (ชนิษฐา สารระจุทะ, 2546, น. 21) สถิติจำนวนมากที่เข้าสู่ธุรกิจนี้ การขายบริการทางเพศของสตรี ทำให้สตรีมีสภาพเป็นเหมือนวัตถุที่สามารถซื้อขายได้ ถึงแม้ว่าจะเป็น การเข้ามาทำงานด้วยความสมัครใจ แต่หากเมื่อย้อนกลับไปดูภาพเบื้องหลังแล้ว จะพบว่าบรรดาสตรีเหล่านี้ ได้รับความกดดันจากหลายๆ มิติ และหลายปัจจัย ผลที่สุดก็คือต้องยอมรับทัศนคติที่เห็นว่าการขายร่างกายเป็นทางเลือกที่ดึกว่า ทำให้สตรีอยู่ในสภาพเป็นวัตถุทางเพศ เป็นวัตถุเพื่อรองรับการพัฒนาภาคอุตสาหกรรม และรองรับชายชาวต่างชาติ การเป็น "หญิงบริการทางเพศ" ทำให้สตรีตกอยู่ในสภาวะด้อยโอกาส ถูกเอารัดเอาเปรียบ ถูกเบียดขับจากสังคม ไร้อำนาจต่อรอง อยู่อย่างไม่มีมั่นคง เป็นแรงงานที่ไม่ได้รับการคุ้มครองและผิดกฎหมาย การไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมรอบข้าง รวมถึงความรู้สึกด้อยค่าในตัวเอง อยู่ในสภาวะไร้อำนาจและพลังในตนเอง

รูปแบบการขายบริการทางเพศในอดีตแถบพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก โดยเฉพาะในเขตพื้นที่เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี นั้น เริ่มมาจากการรองรับทหารอเมริกันที่มาตั้งฐานทัพในประเทศไทย ในช่วงระหว่างสงครามเวียดนาม อเมริกันได้ยกกำลังพลขึ้นบกที่บริเวณพื้นที่ชายฝั่งตะวันออก โดยพื้นที่เมืองพัทยาได้กลายเป็นสถานที่ตากอากาศ และพักผ่อน การขายบริการทางเพศในสมัยนี้จะแฝงอยู่ในสถานบันเทิงประเภท บาร์เบียร์ อาบอบนวด และร้านอาหาร ได้มีงานวิจัยหลายชิ้นเกี่ยวกับสตรีขายบริการทางเพศในเมืองพัทยาวา เป็นสตรีที่ย้ายถิ่นมาจากภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มาทำงานตามสถานบริการในเมืองพัทยา มีสตรีจำนวนมากที่ร่ำรวยจากช่วงเวลานี้ เพราะได้ให้บริการชาวต่างชาติที่ได้ให้ค่าตอบแทนมากกว่าลูกค้าคนไทย และบรรดาสตรีไทยก็ได้รับความนิยมจากบรรดาทหารอเมริกัน ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นหญิงไทยที่มีลักษณะผิวดำเนียน สตรีบางคนได้แต่งงานไปกับทหารอเมริกัน แล้วได้ติดตามไปใช้ชีวิตอยู่ในต่างประเทศ แล้วก็ยังมียืกหลายคนที่ไม่ไปถึงดวงดาว ทำให้ในช่วงนี้มีเด็กลูกครึ่งที่ถูกทอดทิ้งจำนวนมาก

การแก้ไขปัญหการขายบริการทางเพศ มิได้มีเพียงแค่การจัดการเม็ดเงินที่เกิดจากการค้าบริการทางเพศเท่านั้น แต่ยังคงคำนึงถึงรากเหง้าของปัญหาที่เกิดจากมิติอันหลากหลาย เช่น มิติทางเศรษฐกิจ การเมือง มิติทางสังคม วัฒนธรรม และมิติที่สำคัญคือ มิติเรื่องเพศ/ประเพณี (Sexuality) ซึ่งเกี่ยวโยงกับเรื่องค่านิยมของสังคม และโครงสร้างสังคมแบบชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) เช่น การที่คนในสังคมมองว่า ปัญหการขายบริการทางเพศ เป็นปัญหาที่เกิดจาก

ตัวสตรีในฐานะ “ผู้ค้า” ทำให้มองว่าสตรีทำให้เกิดปัญหาในสังคม ทั้งปัญหาศีลธรรม ปัญหาการแพร่กระจายของโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ฯลฯ ทั้งๆ ที่มีองค์ประกอบที่สำคัญอีกฝ่ายหนึ่ง คือ “ผู้ซื้อ” ซึ่งเป็นผู้ชายที่สังคมให้อำนาจเหนือกว่าในเรื่องเพศ ในขณะเดียวกันสังคมที่ชายเป็นใหญ่ก็เห็นว่าการค้าประเวณีเป็นการช่วยปกป้อง “ผู้หญิงดีๆ” จากการถูกข่มขืน จากการที่มีคำกล่าวที่ว่า “ถ้าไม่มีหญิงขายบริการ ปัญหาข่มขืนก็จะเพิ่มขึ้น คำถามคือ ขณะนี้มีสตรีที่อยู๋ในการค้าบริการทางเพศจำนวนมหาศาล แล้วอาชญากรรมทางเพศทำไมจึงยังเพิ่มทั้งจำนวนและความรุนแรง และผู้ที่ตกเป็นเหยื่อก็ก็น้อยลงทุกที (มูลนิธิผู้หญิง กฎหมาย และการพัฒนาชนบท และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, คณะสังคมศาสตร์, ศูนย์สตรีศึกษา, 2547, น. 14-15)

สถานการณ์การขายบริการทางเพศในปัจจุบัน มีความซับซ้อนทั้งกระบวนการเข้าสู่ธุรกิจนี้ และความสัมพันธ์ระหว่างคนที่เกี่ยวข้อง กระบวนการเข้าสู่การขายบริการทางเพศมีทั้งถูกบังคับจากแรงผลักดันที่เชื่อมกับปัญหาความยากจน การขาดโอกาสทางการศึกษา ทางเลือกในอาชีพ และการยอมจำนนต่อแรงดึงดูด เช่น ค่าตอบแทนที่สูงเพื่อตอบสนองความต้องการทางวัตถุ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากระบบทุนนิยมที่ได้ส่งผลให้ค่านิยมเรื่องเพศแปรเปลี่ยนไป ผู้ที่เกี่ยวข้องในการขายบริการทางเพศมีทั้ง ผู้ประกอบการ เจ้าของาที่ของรัฐ ผู้ค้า ผู้ซื้อ ซึ่งมีความสัมพันธ์หลายรูปแบบ มีทั้งความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์ และความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิง ชาย นายจ้าง ลูกจ้าง ผู้ค้า ผู้ซื้อ

ในสังคมไทยนั้น กระบวนการขัดเกลาทางสังคม หญิงชายได้รับการเลี้ยงดูที่แตกต่างกัน ทำให้มีบทบาทหน้าที่ทางสังคมแตกต่างกันออกไปด้วย ผู้ชายมักได้รับการยกย่องให้อำนาจอยู่เหนือสตรี บทบาทผู้นำจึงเป็นของผู้ชายเป็นส่วนใหญ่ จะเห็นได้ตั้งแต่สถาบันขนาดเล็กที่สุด ในสังคม คือสถาบันครอบครัวไปจนถึงระดับชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถาบันที่เกี่ยวกับการกำหนดกฎหมาย นโยบายและทิศทางของประเทศ จะมีผู้บริหารในระดับตัดสินใจเป็นผู้ชายมากกว่า ดังนั้นในการสร้างพลังอำนาจในตนเองของสตรี เป็นกระบวนการที่มีความซับซ้อน เนื่องจากต้องผ่านหลายขั้นตอน เป็นเรื่องที่ “ใครบางคนสามารถทำให้ผู้อื่นมีอำนาจ และตระหนักถึงศักยภาพของตนเอง” (Tharan, 1997, pp. 27-28 อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, บัณฑิตศึกษา, 2545, น. 111) การเสริมสร้างพลังอำนาจในตนเองของสตรี เป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้ดีขึ้น มีการพัฒนาที่เน้นถึงความแตกต่างหลากหลาย เป็นความสามารถในการแสวงหาทักษะใหม่ๆ ความเชื่อมั่นในการแก้ไขปัญหา รวมถึงการมีอำนาจในการควบคุมและเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้ศึกษามีความสนใจที่จะศึกษา การได้รับบริการในกระบวนการเสริมสร้าง ที่อยู่ในรูปแบบการสนับสนุนทางด้านอารมณ์ การสนับสนุนทางด้านข้อมูลข่าวสาร และการสนับสนุนทางด้านสิ่งของหรือการบริการต่างๆ ได้ช่วยเสริมสร้างพลังอำนาจในตนเองของสตรีมากน้อยเพียงใด และความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการเสริมสร้างที่มีผลต่อการเกิดพลังอำนาจในตนเองของสตรี โดยในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้ศึกษาจะได้นำผลที่ได้ ไปเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการสนับสนุนทางสังคม ซึ่งเป็นการจัดสวัสดิการสังคมให้กับสตรีที่อยู่ในธุรกิจบริการทางเพศได้อย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ แม้ว่าในสังคมไทยยังคงไม่ยอมรับและยังประณามสตรีขายบริการทางเพศอยู่ หากจะพิจารณาในแง่การคุ้มครองด้านแรงงาน สิทธิ และความเสมอภาคของแต่ละบุคคล สตรีเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการเข้าใจ ไม่ถูกเลือกปฏิบัติ เพราะว่าปัญหาสตรีบริการทางเพศไม่ใช่ปัญหาของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งต้องให้ความช่วยเหลือ แต่เป็นภาระของคนที่อยู่ร่วมกันในสังคมทุกคน ที่ต้องร่วมกันช่วยดูแล และช่วยกันหาทางออกที่เหมาะสม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจ ของสตรีที่มาใช้บริการในศูนย์ธารชีวิต (เพื่อสตรี)
2. เพื่อศึกษาระดับการเกิดพลังอำนาจในตนเองของสตรี
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการเสริมสร้าง และการเกิดพลังอำนาจในตนเองของสตรีที่อยู่ในธุรกิจบริการทางเพศ

ขอบเขตการศึกษา

ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน

1. ขอบเขตในด้านเนื้อหา เป็นการศึกษาจากเอกสาร ได้แก่หนังสือและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องอันได้แก่ ทฤษฎีการเสริมแรง แนวคิดการพัฒนาสตรี แนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจในตนเอง แนวคิดการสนับสนุนทางสังคม แนวคิด ทศนคติ และค่านิยมเรื่องเพศ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. ขอบเขตในการศึกษา คือกลุ่มประชากรเป็นสตรีที่อยู่ในธุรกิจบริการทางเพศที่เข้ามาใช้บริการจากศูนย์ธารชีวิต (เพื่อสตรี) พัทยา จ.ชลบุรี ตั้งแต่ปี 2546 จนถึงปัจจุบัน ขนาด

กลุ่มประชาระนั้น ผู้ศึกษาได้กำหนดตัวแทนกลุ่มประชากรตัวอย่างที่ใช้แบบสอบถามจำนวน 150 คน และกลุ่มประชากรที่ใช้วิธีสัมภาษณ์แบบเจาะลึกคือสตรีที่อยู่ชั่วคราวกับชาวต่างชาติ และได้มาใช้บริการจากศูนย์ธารชีวิตเป็นระยะเวลานานที่สุดรวมทั้งได้ประสบความสำเร็จและมีพลังอำนาจในตนเอง จำนวน 2 คน

นิยามศัพท์

กระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจ หมายถึง วิธีการในการส่งเสริม หรือสนับสนุนให้สตรีได้เกิดพลังอำนาจในตนเอง โดยอาศัยการจัดกิจกรรมในการสนับสนุนทางสังคมอันได้แก่

- ทางด้านอารมณ์ คือ การได้รับความเอาใจใส่ ความรัก การยอมรับ การเข้ากลุ่มกับเพื่อน

- ด้านสติปัญญา คือ การได้รับความรู้ทางด้านภาษา ด้านวิชาชีพ ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ เช่น การป้องกันการติดเชื้อเอช ไอ วี/เอดส์ สิทธิผู้ป่วย การไปต่างประเทศ

- ด้านการบริการต่างๆ เช่น สิ่งของและบริการได้แก่ เงิน สิ่งของ การได้รับความช่วยเหลือด้านต่างๆ เช่น ทุนในการประกอบอาชีพ การบริการต่างๆ ที่จะช่วยในการแก้ปัญหา

การเกิดพลังอำนาจในตนเองของสตรี หมายถึง การที่สตรีสามารถกระทำเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในแนวทางที่ปรารถนา สามารถพึ่งพาตนเองได้ มีความรู้และทักษะในงานอาชีพ มีความสามารถในการเผชิญปัญหา มีความตระหนักในคุณค่า และศักดิ์ศรีของตนเองในฐานะเป็นมนุษย์ที่มีศักยภาพ มีความมั่นใจในตนเอง สามารถตัดสินใจและจัดการกับชีวิตของตนเองได้สำเร็จตามที่ตั้งใจไว้

ธุรกิจการบริการทางเพศ หมายถึง กิจกรรม การค้า การบริการทางเพศที่อยู่ในรูปแบบทั้งเปิดเผย เช่น บาร์ อะโกโก้ และแอบแฝง เช่น คาราโอเกะ อาบอบนวด คอฟฟี่ช็อป ฯลฯ รวมทั้งสตรีที่อยู่กับชาวต่างชาติแบบชั่วคราว

สมมุติฐาน

ผู้ศึกษาได้กำหนดสมมุติฐาน 3 ข้อ ได้แก่

1. ข้อมูลทั่วไปของสตรีที่อยู่ในธุรกิจบริการทางเพศ ได้แก่ อายุ การศึกษา รายได้ ลักษณะอาชีพ ระยะเวลาที่อยู่ในอาชีพ ระยะเวลาที่ให้บริการจากศูนย์ธารชีวิต มีความสัมพันธ์กับกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจ

2. ข้อมูลทั่วไปของสตรีที่อยู่ในธุรกิจบริการทางเพศ ได้แก่ อายุ การศึกษา รายได้ ลักษณะอาชีพ ระยะเวลาที่อยู่ในอาชีพ ระยะเวลาที่ใช้บริการจากศูนย์ธารชีวิต มีความสัมพันธ์กับการเกิดพลังอำนาจในตนเองของสตรี

3. กระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจ มีความสัมพันธ์กับการเกิดพลังอำนาจในตนเองของสตรี

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1. ได้ทราบถึงกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจ เพื่อก่อให้เกิดพลังอำนาจในตนเองของสตรีที่อยู่ในธุรกิจบริการทางเพศ

2. ได้ทราบถึงการมีพลังอำนาจในตนเองของสตรีที่อยู่ในธุรกิจบริการทางเพศ การปรับตัวและพฤติกรรม การดำเนินชีวิตของสตรี หลังจากที่ได้รับบริการจากกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจ

3. ผลการวิจัยเป็นประโยชน์ทางวิชาการ และเป็นประโยชน์ต่อองค์กรเองในการเป็นแนวทางในการพัฒนากิจกรรมการเสริมสร้างพลังอำนาจ ตลอดจนการบริการด้านสวัสดิการสังคมให้แก่สตรีที่อยู่ในธุรกิจบริการทางเพศ